К 63/П 47
120000868054

ОР НИКОЛОВ

КОЛХОЗИТЕ НА МОМЧИЛОВ

1986

Печатано за пръв път
в сп. «Отечество» — София,
бр. 16 — 1984 г.

K 1986/2 K 63/П47
K 211-6

ГРИГОР НИКОЛОВ

КОЛХОЗИТЕ НА МОМЧИЛОВ

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"
120000868054

1986

Печатано за пръв път
в сп. «Отечество» — София,
бр. 16 — 1984 г.

447360

Борческа е Русенската Острица, Филип Тотю е живял тук четири години... През 1931 година половината съветници са комунисти. Двадесет са активните борци против фашизма: нелегални партийни функционери и ятаци, първи в Беленска околия изградили скривалище-бункер.

На Коста Момчилов коренът му е от с. Габровци — малко и сякаш захвърлено от ничия ръка селце в Килифаревския балкан. Родителите му се преместили в равнината — в с. Острица и тук се родил той и една от сестрите му, а останалите 5 момчета и 5 момичета дошли от Балкана със своите родители. Петър бил най-големият, с 25 години по-възрастен от Коста. Синът на Петър, също Коста, бил най-непримиримият. За антифашистка дейност три пъти бил в затвора (имал присъди за около 40 години) и три пъти избягал от концлагер и от затвора. Двамата — чичото Коста Момчилов и племенникът Коста Петров — имали 3 години разлика във възрастта. На Коста Момчилов, съдбата отредила по-друг път.

„Сирак останах на шестнадесет години. От близките никой не беше съгласен да продължа образованието си. Записах се в юридическия факултет в София и сам се издържах. Работех в печатница и в ресторант като келнер и мияч на чении, а понякога хамалин и копач на водопроводни канали по улиците. През 1940 година се завърнах в Русе, но полицията ме беше „белязала“ и повече от година стоях без работа. Служих като трудовак в с. Кривина, Русенско (тогава беше Плевенско). Спрятелихме се там с младежите и други по-прогресивни хора и те ми казваха: „Като се изучиш, защо не дойдеш тук? Ако не кмет, писар ще те направим!“

Впоследствие, делегация от добри мои приятели младежи, учители в Кривина и по-будни селски сто-

пани и риболовци — на няколко пъти отиват да ходатайстват пред Плевенския Областен директор да бъда назначен за кмет на Кривинската община. Въпреки наличието на полицейско досие, с което съм подъмгосан от Беленската полиция като „Опасен комунист“, което досие е било на разположение на Областния директор Борис Казанлиев, същият — вероятно незабравил събитията от 1923 — издава заповед, с която бях назначен за кмет на съставната Кривинска община. За мои помощници назначих другарите Недю Симеонов и Коста Тодоров, последният политзатворник от 1935 година, а първият за антифашистка дейност няколко пъти беше задържан и жестоко тормозен от полицията. Черна мълва се мълвеше вече и започна да се чува: „Червено Ви е селото! — Ще изгори някой ден!“ . . .

„Кривина и с. Беляново бяха изостанали, нямаха хора с по-високо образование, още нямаха потребителни кооперации — рядко явление у нас. Найнапред създадохме всестранни кооперации в двете села. На други места в страната имаше от десетки години и бяха в помощ на бедните селяни. Когато открихме първия кооперативен магазин, продажбата беше с купони.

Всички стоки минаваха през кооперативните магазини и по този начин още през 1941 година беше ликвидиран без остатък частния сектор в търговията в Кривинската община. С протокол отнехме училищната и черковната фондова земя и върху нея създадохме селскостопански производствен отдел към всестранната кооперация (малко кооперативно земеделско стопанство): „Нов живот“. Попът писа до Владиката и Светия синод, че е извършено светотатство спрямо черковната земя. В това малко кооперативно земеделско стопанство в началото включихме около 40 домакинства, стремяхме се то

да стане по подобие на съветските колхози. (Това беше наша стара студентска мечта!). По това време в страната имаше 46 такива земеделски стопанства— най-много в Плевенско, но до Девети септември останаха 29, а другите бяха разтурени от властта.

На 21 март 1941 година с около 60 плуга излязохме на първа оран на кооперативната земя. Жителите на съседното село Новград като прехвърлеха баира и ни видяха да работим колективно, викаха: „Е хей, гледайте бе, колхозът на Момчилов!" Бяхме подпомогнати морално и материално от Българската кооперативна земеделска банка и от Кооперативния съюз в Свищов.

Когато за първи път прибрахме реколтата, се видяха и предимствата при кооперативното стопанисване на земята. С около 40 на сто средният добив от декар земя беше по-висок и съответно с толкова разходите намалени. Това положение не се хареса на правителството и то покани немския професор-икономист Вьорман, който — придружен от професор Янаки Моллов — обходи кооперативните стопанства в Плевенска област. Същият разговаря с кооператорите и внимателно анализира крайните резултати от колективния труд в кооперативите. Целта на двамата беше да докажат, че такава форма на земеделие е „пагубна и води към провал". По-късно се узна, че немецът казал на проф. Янаки Моллов: „В кооперативните стопанства има нещо рационално, имат и успехи, но **„миришат на червено"**.

Предимствата бяха не само икономически. Пречупихме навиците на хората — свикнаха да работят колективно, често ги чувах да пеят след плуга или край жътварката и вършачката. Кооператорите получаваха с предимство дрехи и храни, вземаха безплатно царевичака и сламата. Общия приход отнасяхме към всестранната кооперация. С кооператив-

ни средства купувахме лекарства, дрехи и храни за нашите другари в Плевенския затвор. Това повлия и политически на хората и те подкрепяха нашите акции за саботиране всички наредби на властта по реквизирането на зърнените храни и добитъка. В проведените 12-десет саботажни акции по време на Втората световна война, в това число и **най-крупната за неизпълнение наряда от 900 тона зърнени храни за нуждите на германската армия на Източния фронт**, за който случай бе решено **да бъда изправен пред военен съд** — ние винаги имахме подкрепата на хората от Кривинската община.

През лятото на 1944 година фашистите усетиха края, озвериха се. Бях предупреден, че някоя нощ ще изчезна. . . Наш съмишленик от окръжното полицейско управление ми се обади по телефона: „Утре заран в 5 часа да си тук. **„Трябваш ни за справка". Това значеше: „Ще те арестуват — бягай!"** Дочаках Девети септември като нелегален в София. В първия свободен ден се завърнах в Кривина.

През 1948 година по решение на Околийския комитет на партията в Бяла станах председател на общинския народен съвет в моето село Острица. Задачата беше: укрепване на революционната власт и полагане основите на ТКЗС (опити бяха правени през 1946 и 1947 години). Засегнатите от национализацията бяха озлобени. Настройваха хората против бъдещето ТКЗС: „Още 100 години да минат, казваха те, в Острица кооперативно стопанство няма да има!" А ние обхождахме непрекъснато по-надеждни те стопани, осъмвахме по техните домове и излизахме от тях едва тогава, когато сме успели да убедим всички работоспособни членове на семейството да станат учредители на ТКЗС.

На 25 май 1948 година беше учредителното събрание. Имаше спорове, кавги, никой не искаше да ста-

не председател на новооснованото ТКЗС. Тогава представителят на Окръжния комитет на партията каза: „Ти най-много ходи да агитираш, ти ще станеш председател“. На заранта имахме кооператив от 32 кооператори-учредители, с около 4000 декара земя. Настрана останаха над 300 къщи. Работоспособните кооператори бяха малко, впрегатен добитък недостатъчен, но имахме 4 стари трактора и един съвсем нов „Сталинец“. Това имахме... и опита от Кривина. От съседното село Чилнов имахме в помощ една бригада работоспособни хора — превозвани всяка заран с четири наши конски каруци до необятния кооперативен блок на нашето ТКЗС „Гигант“.

Същата есен на 1948 година, снегът ни свари не засели житото, полето побеля. Пътят, по който отивахме до блока носи името „Белият път“. Отговорността бе голяма — за всеки човек, за всеки килограм зърно, за всяка педя земя, в случай че остане необработена и незасята. От министерството на земеделието дойде телеграма: „Ако не засеете до декар — ще бъдеш съден“! Природата страшно ни наказа. Есента не падна капка дъжд. Изорахме, но земята се накърти на ей такива буци! Отсякохме 4 големи круши, набихме им железа и с тях валирахме накъртената земя. След тракторите разбивахме с големи чукове и търнокопи големите и корави като камъни буци. Сушата продължи чак до март 1949 година. Житото и ечемикът изкласиха едва две педи. Тъкмо да жънем и се изви силна буря, която смете всичкото зърно на земята. Влязохме в блока, някои кооператори плачеха. С шепи събирахме зърното от земята. Спаси ни царевицата. По пет-шест каруци царевица закарахме във всеки двор на кооператорите...

Такова беше началото на ТКЗС „Гигант“ в Острица. За срок от две години — докато бях пред-

седател на общината и същевременно председател и на ТКЗС „Гигант“ — ми побеля цялата коса! . . . И се намерих в нервното отделение.“

След годините в ТКЗС „Гигант“, Коста Момчилов се отдава на обществено-историческа дейност. Цели 18 години той обхожда селищата на 10 окръга в северна България — от Плевенски и Ловешки до Варненски и Толбухински. Във всяко селище се рови из архивите на ТКЗС и ДЗС, издирва исторически данни и снимков материал и упорито агитира партийните и административни ръководители по места, да се създадат исторически възпоменателни художествени фото-табла на падналите в борбата против фашизма и на основоположниците на ТКЗС и ДЗС в нашата страна. И като резултат от неговата дългогодишна апостолска работа в тази област — почти във всички селища на споменатите 10 окръга са създадени исторически художествени фото-табла, с кои то е увековечена паметта и революционното дело на борците против фашизма и капитализма и на основоположниците на социализма в селото у нас. И така съдбите на стотици хиляди хора, положили основите на кооперативния строй в нашето селско стопанство — завинаги оживяват върху въпросните исторически фото-табла.

Със създадените от него, в течение на половин век исторически музейни експонати, в чест на 1300 годишния юбилей на България — той урежда през 1981 година, в картинната галерия — Русе, голяма изложба от 220 фото-картини и фото-табла, с тематика: „Народната памет разказва“. На тази негова самобитна авторска фото-изложба са показани много интересни оригинални исторически фото-документи, като: **ръчната жътва със сърпа и паламарката — отразяваща най-тежкия робски труд на многодетната селска майка-мъченица, майка-героиня! . . .**

Първобитното **дървено рало, шиникът** за **ръчна сеитба на зърното, диканята за вършитба на снопите, долапът за поливане на земята,** теглен от крава или кон, **старата воденица-караджейка,** вековни **народни традиции** и др. **Младите посетители на изложбата били изненадани: „Така ли е било наистина?“ — Старите носталгично клатели глави: — „Тъй беше!“...** Окръжна комисия от специалисти, начело с Председателя на художниците и Директора на Окръжния музей — **дава висока оценка на експонатите в тази изложба,** като изява на **културно-историческо наследство, рядкост в страната ни по своята историческа значимост.**

Същевременно той отдавна събира и предмети от стария селски бит. (Диканята и старата дървена биволска кола намерил чак в Килифаревския балкан село Габровци, родното място на баща му — дядо Момчил. Назряла нуждата от музейна сграда — захванал се сам. За първа копка на строежа дошли гости: първият секретар на общинския комитет на Партията от Две могили Коста Недев, представители на Окръжния комитет на БКП и Окръжния народен съвет. Облякъл бай Коста бялата риза, копнал здраво с търнокопа, отпил от шарената бъклица. С личните си спестявания и със заеми (една трета от цялата сума) заиздигал **сградата — бъдещ паметник на стария бит на българското село, с неговите вековни традиции и социални проблеми.** Но парите стигнали само за до покрив. Коста Момчилов очаква братско рамо от страна на обществеността, за да бъде довършено **голямото родолюбиво дело!...** Ходи, настойчиво чука по вратите, убеждава...

В същото време го преследва мисълта за стария геран в Острица, от който хората с векове са се снабдявали с питейна вода. След като с големи усилия той успява да го възстанови, прави късометражен

филм, с който възпроизвежда старото време, за да се покаже как някога народът се е снабдявал с вода, носейки на рамо пълни котли, кратуни, бъкели и бъчви за нивата, овчарски гюмове и др. Филмът е създаден със съдействието на млади и възрастни добри хора от съседното село Кацелово, на които Коста Момчилов е благодарен завинаги! . . . Само че той не можал за дълго да се радва на възстановения стар геран. Една вечер машина с ремарке минава там, блъснала герана и го сринала. Никой не се зael да го оправи.

„Още от младини през огъня на страшни борби преминах, много големи трудности и бариери се наложи непрекъснато да преодолявам — неприсъствен ден, откакто помня, в живота си нямам. Преди Девети септември, млад бях тогава, физически силен и буен, полицаите ме заплашваха, биха ме, оръжие срещу мене насочваха, но не ме уплашиха. Всичко съм правил само за истината и правдата! . . . Скоро ходих при докторите. Наизвадиха слушалки и апарати, почукаха ме оттук-оттам и накрая: „Не бой се, бай Коста, за тебе сто години живот има!“ „Не Ви ща стотях години — троснах им се, — то е тегло. **Стига ми, докато дишам, да пътувам — хора да посрещам!“**

с. Кривина, 1941 г. 20 март — ден първи!... С голям ентусиазъм и революционен устрем към кооперативната земя на новоучреденото кооперативно земеделско стопанство „НОВ ЖИВОТ" — на първа колективна оран!...

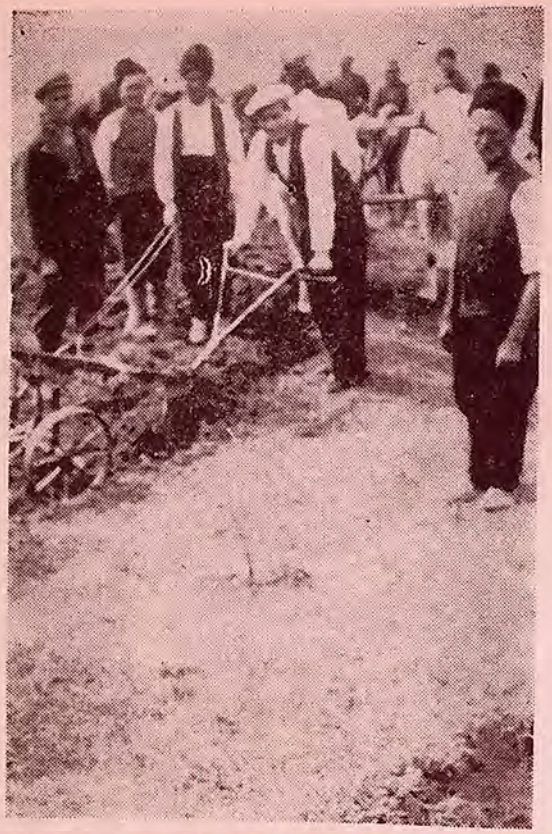

с. Кривина, Свищовско. На 20 март 1941 г. е основано кооперативното земеделско стопанство „Нов живот". На тази дата започва колективното обработване на земята тук. Основоположникът на стопанството и първи председател Коста МОМЧИЛОВ прокарва първата бразда върху кооперативната земя.

с. Кривина — 1941 г. Първото кооперативно звено, начело с председателя на кооператива — К. Момчилов, окопава царевицата на кооперативното земеделско стопанство „Нов живот“.

с. Кривина — 1943 година. Жътва с жътварка, теглена от волове при прибиране зърното от земята на кооперативното земеделско стопанство „НОВ ЖИВОТ“.

КОСТА МОМЧИЛОВ ПЕТРОВ

Основоположник и първи Председател на кооперативното земеделско стопанство „НОВ ЖИВОТ“ в с. Кривина — основано през Втората световна война — 1941 година.

Основоположник и първи Председател на ТКЗС „ГИГАНТ“ в с. Острица—основано през 1948 г.

с. Острица — 1948 г. Първа вършитба с вършачка в новоучреденото ТКЗС „ГИГАНТ“.